

HOSPODAŘENÍ A ROZVOJ OBCÍ**ECONOMY AND DEVELOPMENT OF MUNICIPALITIES****ING. PETR ŘEHOŘ, PH.D.****ŠÁRKA ŠEBESTOVÁ**

Katedra řízení | Department of management
Ekonomická fakulta | Faculty of Economics
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích | University of South Bohemia in České Budějovice
✉ Studená 15, 370 05 České Budějovice, Czech Republic
E-mail: rehor@ef.jcu.cz

Anotace

Článek se zabývá zhodnocením hospodaření tří vybraných obcí (měst) Jihočeského kraje ČR - Kaplice, Sezimova Ústí a Soběslavi v roce 2011. Cílem je porovnat hospodářské výsledky měst a navrhnout opatření, která by mohla vést ke zlepšení stávajícího stavu a k dalšímu rozvoji. Pro účely finanční analýzy byly vybrány ukazatele, které hodnotí finanční zdraví. V porovnání měst bylo stanoveno nejlépe hospodařícím městem Sezimovo Ústí.

Klíčová slova

hospodaření, rozvoj, rozpočet, obec, management, ukazatel

Annotation

Paper deals with evaluation of economy of three municipalities (towns) in South Bohemia of Czech Republic – Kaplice, Sezimovo Ústí a Soběslav in the year 2011. The aim is to compare the economy results and give the arrangements which would lead to improvement of current state and to town's next development. For financial analysis purposes were chosen indicators which should evaluate town's economic health. In comparison was the most successful economy the town Sezimovo Ústí.

Key words

economy, development, budget, municipality, management, indicator

JEL classification: R50, H70

Úvod

Hospodaření územních samosprávných celků se dotýká každého člověka, protože každý je občanem nějaké obce. Navíc jsou veřejné výdaje financovány z prostředků, které lidé odvádějí státu či obcím na daních a jiných poplatcích. Každý má pochopitelně právo na informace, kam a z jakého důvodu plynou peníze a v jaké výši. Občas se dokonce ve veřejných sdělovacích prostředcích objeví zpráva, že je nějaká obec předlužená, nemá na úhradu svých závazků a musí rozprodávat majetek. Z toho důvodu je důležité sledovat finanční zdraví obcí a případně porovnávat i s jinými podobnými obcemi. Jakkmile by se pak někde vyskytl problém, bylo by možno v co nejkratším čase přijmout nápravná opatření.

Obec je dle zákona č. 128/2000 Sb. základní územní jednotkou státu. Je tvořena občany, kteří společně užívají území určené hranicemi obce (Peková, 2004). Starosta je představitel obce, který ji zastupuje navenek a je odpovědný za činnost zastupitelstva obce (Marková, 2000). Podle Adamčíka (2003) má starosta ovládat soubor metod, modelů a postupů regionálního managementu a marketingu pro průzkum a uspokojování potřeb obyvatelstva a jeho spokojenost s poskytovanými službami.

Hlavním cílem obecního managementu je především dlouhodobý rozvoj obce. Důležité je pro to využití půdy, pracovní síly, polohy a dopravní dostupnosti (Beran, 2005).

Základem pro hospodaření územních celků je majetek a rozpočet. Rozpočet plní dle zákona č. 250/2000 Sb. ve finančním hospodaření obcí úlohu finančního plánu, který by měl zajistit solventnost obce. Připouští pouze ty výdaje obcí, které jsou kryty reálně očekávanými příjmy, existujícími rezervami a půjčkami, které lze získat a splatit (Provazníková, 2009). Na základě vyšetřování a vyvozování závěrů z výsledků finančního hospodaření minulých nebo budoucích období se sestaví finanční analýza (Marek, 2009).

Finanční analýza pak poskytuje cenné informace o hospodaření daného subjektu všem osobám, kterých se financování tohoto subjektu přímo nebo nepřímo týká (Holečková, 2008). Jedná se o metodu, při které se získaná data třídí, agregují a poměřují, hledají se mezi nimi souvislosti a odhaduje se jejich vývoj, přičemž se analýza může vztahovat na celou oblast finančního hospodaření nebo jen na jeho dílčí část (Vašek, 2012). Mezi hlavní cíle finanční analýzy patří především posouzení vlivu vnitřního i vnějšího prostředí subjektu, analýzy dosavadního vývoje a analýza variant budoucího rozvoje (Sedláček, 2011). Analýza hospodaření a jeho kontrola je důležitá především pro zkvalitnění hospodaření územní samosprávy a pro zvýšení alokační efektivity finančních prostředků daného subjektu územní samosprávy (Peková, 2011).

V anglosaské literatuře se lze často setkat i s pojmem „local economic development“, tzv. LED (lokální ekonomický rozvoj) z něhož je patrné, že zdůrazňuje ekonomický aspekt rozvoje uskutečňovaným v určité lokalitě (obci) (Greenwood, et. al, 2010, Blakely, et al, 2009). Společné znaky v definicích LED shrnuli autoři Cunningham a Meyer (2005) do těchto bodů:

- LED je poháněný lokální vládou, ale je třeba zapojení soukromého sektoru a občanské společnosti,
- je založený na participačních procesech a všestranném úsilí účastníků,
- iniciativa v rámci LED potřebuje být založená na hlubokém průzkumu lokální ekonomiky,
- LED potřebuje strategii, ve smyslu písemného dokumentu a institucionální základnu.

Lokální ekonomický rozvoj však nelze nastartovat bez finančních prostředků. Pro jejich získání např. z fondů Evropské unie si musí obce sestavit strategické plány, které by měly přispívat k vytvoření lepší konkurenceschopnosti obce při řešení konkrétních rozvojových projektů, které umožní ekonomický a územní rozvoj (Řehoř, 2010). Také se zvyšuje význam strategického managementu pro rozvoj obcí a regionů. Jejich cílem by mělo být zejména zvyšování standardu života jejich obyvatelstva a vytváření a stabilizace pracovních míst (Rolínek, Řehoř, 2008).

Cíl a metodika

Cílem článku je zhodnotit hospodaření tří vybraných obcí Jihočeského kraje České republiky, porovnat jejich výsledky a navrhnout možná opatření vedoucí ke zlepšení stávajícího stavu a dalšímu rozvoji obcí.

V rámci Jihočeského kraje byla pro analýzu finanční situace vybrána města Kaplice z okresu Český Krumlov, Sezimovo Ústí a Soběslav z okresu Tábor, a to podle počtu obyvatel, neboť ten je u všech tří měst srovnatelný, tj. k 1.1.2012 okolo 8 tisíc obyvatel (Český statistický úřad, 2012). Hodnocení bylo provedeno za rok 2011. Potřebná data byla získána z účetních výkazů, konkrétně z rozvahy a z Výkazu pro hodnocení plnění rozpočtu ÚSC. Tyto výkazy jsou zveřejněny na serveru zřizovaném Ministerstvem financí České republiky ÚFIS, kde jsou umístěny výkazy od roku 2010 včetně. Data za rok 2012 nebyly v době zpracování článku dosud zveřejněny.

Pro účely finanční analýzy byly vybrány ukazatele, které hodnotí finanční zdraví, a to konkrétně:

- daňové příjmy na 1 obyvatele = daňové příjmy / počet obyvatel,
- zadluženost na 1 obyvatele = celková zadluženost / počet obyvatel,
- ukazatel finanční stability = (běžné příjmy / celkové příjmy) * 100 (Halásek, Pilný, 2002),

- krytí dluhu = běžné příjmy – běžné výdaje / celková zadluženost,
- běžná likvidita = oběžná aktiva / krátkodobé závazky,
- ukazatel finanční soběstačnosti = (vlastní příjmy / běžné výdaje) * 100 (Kraftová, 2002),
- ukazatel samofinancování = běžné příjmy + kapitálové příjmy – běžné výdaje / kapitálové výdaje (Civitas per populi Hradec Králové, 2010),
- ukazatel dluhové služby = (dluhová služba / dluhová základna) * 100 (Ministerstvo financí ČR, 2005).

Pro zhodnocení a porovnání hospodaření vybraných měst byla použita metoda bodovací. Každému městu byly přiřazeny body z číselné stupnice 1 – 3. Nejlépe hospodařící město je takové, které získá největší počet bodů. Tato metoda nezohledňuje významnost jednotlivých ukazatelů. Pro sběr primárních dat byly uskutečněny strukturované rozhovory se starosty tří měst. Dotazník byl sestaven z deseti otázek týkajících se rozpočtu města a jeho plnění, největších uskutečněných investic města a jeho plánovaného rozvoje. Na základě zhodnocení výsledků hospodaření a rozhovorů byly navrženy možnosti zlepšení stávajícího stavu a dalšího rozvoje.

Výsledky a diskuze

Daňové příjmy jsou pro jednotlivá města různé, přesto je z tabulky 1 patrné, že Sezimovo Ústí, které má největší počet obyvatel, má nejnižší daňové příjmy. V roce 2011 tvoří běžné příjmy města Sezimovo Ústí 81,14 % z celkových příjmů. Padesátiprocentní hranici dokonce překonává i Kaplice. Výše běžných příjmů jednotlivých měst je srovnatelná, největší rozdíl ve výsledcích je tudíž způsoben výší přijatých transferů. V roce 2011 je Kaplice schopna hradit 56,19 % běžných výdajů z vlastních příjmů. Sezimovo Ústí je v tomto roce také nuceno hradit část běžných výdajů z jiných zdrojů, i když ne v takové výši jako Kaplice nebo Soběslav. Právě Soběslav potřebuje na pokrytí běžných výdajů okolo 70 % z cizích zdrojů.

V roce 2011 není ani jedno z měst schopno pokrýt kapitálové výdaje z vlastních zdrojů a musí, je celé hradit z jiných zdrojů (ukazatel samofinancování). V daném roce je nejvíce zadlužené město Kaplice. Nejméně závazků má Sezimovo Ústí. Ani jedno z měst nedosahuje třicetiprocentní hranice stanovené Ministerstvem financí. Nejvyšší hodnotu ukazatele dluhové služby má město Kaplice. Naopak nejnižší hodnotu ukazatele má Sezimovo Ústí. Ani jedno z měst není schopno hradit dluh z provozního přebytku. Důvodem je fakt, že žádné z měst nikdy netvoří provozní přebytek, ale ztrátu, kterou musí financovat z jiných zdrojů. Nejhůře je na tom Soběslav, naopak nejlépe je na tom Kaplice. Velmi dobrou likviditu má město Kaplice (3,71), kdy jejich oběžná aktiva výrazně převyšují krátkodobé závazky. I ostatní města jsou schopna zajistit dostatek peněžních prostředků na úhradu závazků.

Tab. 2: Vybrané ukazatele finanční analýzy za rok 2011

Ukazatele/města	Kaplice	Sezimovo Ústí	Soběslav
Daňové příjmy na 1 obyvatele	10,21	8,64	9,63
Ukazatel finanční stability	50,4	81,14	45,85
Ukazatel finanční soběstačnosti	56,19	82,32	31,55
Ukazatel samofinancování	-1,67	-1,34	-3,48
Zadluženost na 1 obyv.	7,61	1,74	3,52
Ukazatel dluhové služby	4,79	2,74	3,71
Krytí dluhu	-1,31	-1,66	-9,69
Běžná likvidita	3,71	1,99	1,71

Zdroj: vlastní zpracování

V roce 2011 (tabulka 2) nejlépe hospodaří s finančními prostředky město Sezimovo Ústí (20 bodů), následované Kaplicí (17 bodů). Jednoznačně nejhůře hospodařícím městem je Soběslav, kterému se podařilo získat pouze 11 bodů.

Tab. 2: Zhodnocení finančních ukazatelů pro rok 2011 – bodovací metoda

Ukazatele /města	Kaplice	Sezimovo Ústí	Soběslav
Daňové příjmy na 1 obyvatele	3	1	2
Ukazatel finanční stability	2	3	1
Ukazatel finanční soběstačnosti	2	3	1
Ukazatel samofinancování	2	3	1
Zadluženost na 1 obyvatele	1	3	2
Ukazatel dluhové služby	1	3	2
Krytí dluhu	3	2	1
Běžná likvidita	3	2	1
Body celkem	17	20	11

Zdroj: vlastní zpracování

Rozhovor se starosty

Na otázku „Jaké jsou hlavní bariéry v oblasti financování?“ odpověděl starosta Kaplice, že největší bariérou je pouze výše příjmů plynoucích do rozpočtu města. Starosta Sezimova Ústí vidí největší bariéry především v nejasné a stále se měnící politice státu v oblasti financování potřeb obcí a budoucí podoby státní správy a dále ve vysoké administrativní náročnosti při procesování žádostí o dotace spolu s nejasnými kritérii hodnocení. Starosta Soběslavi uvádí jako bariéru pouze složitost čerpání dotací z fondů EU.

Obecně lze říci, že nejvíce bylo investováno do rekonstrukcí. Město Kaplice provádělo v roce 2010 rekonstrukci ulice Pobřežní, v roce 2011 byl rekonstruován a rozšiřován vodovod a kanalizace v osadě Hubenov a v roce 2012 probíhala výstavba 1. etapy ZTV JIH. Ve městě Sezimovo Ústí byly zateplovány budovy tří základních škol a jedné mateřské školy a byla rekonstruována tělocvična základní školy a lávka přes Kozský potok. Město Soběslav investovalo především do vybudování letního koupaliště, do přestavby kina na Společenské centrum a do vestavby knihovny do objektu hradu.

Podle starosty Kaplice jsou největšími překážkami v rozvoji města nedostatek financí, zdoluhavý proces schválení záměru a nekvalitní legislativa. Starosta Sezimova Ústí vidí největší překážky v malé výměře katastrálního území, v nedostatku vlastních nemovitostí, v nedostatku finančních prostředků, v zanedbaném bytovém fondu a špatném stavu komunikací a hlavně v nezaměstnanosti. Starosta Soběslavi uvádí především nedostatek dotačních titulů na rozvoj infrastruktury, složitost čerpání dotací a přehnanou byrokracii.

Starosta Kaplice klade důraz především na rozvoj infrastruktury, výstavbu bydlení pro seniory a mladé rodiny, rozvoj podmínek pro drobné a střední podnikání a rozvoj kultury a sportu pro všechny skupiny obyvatel. Starosta města Sezimova Ústí by chtěl v dalších letech investovat především do dalšího rozvoje individuální bytové výstavby a do výstavby sportovně-rekreačního areálu s koupacím biotopem. Dále by chtěl zajistit dostatečnou kapacitu v domově pro seniory a domě s pečovatelskou službou. Tento problém lze podle něj řešit výstavbou nového objektu, rekonstrukcí stávajícího a smlouvou s jiným zřizovatelem. Starosta Soběslavi zdůrazňuje potřebu rozšíření průmyslové zóny pro příchod nových podnikatelů, rozvoj infrastruktury a podmínek pro výstavbu rodinných domů.

Zhodnocení

Pokud by bylo hospodaření Kaplice, Sezimova Ústí a Soběslavi hodnoceno jen na základě analýzy příjmů a výdajů, nebylo by možno zcela jednoznačně rozhodnout, které z měst hospodáří s finančními prostředky lépe. Město Sezimovo Ústí mělo v roce 2011 sice nejnižší výdaje, ale zároveň mělo nejnižší příjmy, což by mohlo být na úkor dalšího rozvoje města. V daném roce dosahovala výše přijatých transferů pro toto město jen zlomek toho, kolik se podařilo čerpat ostatním dvěma městům. Možností čerpat transfery se nabízí z mnoha zdrojů, záleží především na tom, na co by chtělo město

finanční prostředky použít. Mezi fondy patří Regionální operační programy, které slouží např. k modernizaci infrastruktury, vytváření prostředí pro vznik malých a středních podniků apod. Další možností je Operační program Životní prostředí. Peněžní prostředky získané prostřednictvím tohoto fondu by měly sloužit především ke zlepšení stavu jednotlivých složek životního prostředí. Dalšími programy jsou Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost, Operační program vzdělávání pro konkurenceschopnost, Operační program Podnikání a inovace či Integrovaný operační program.

Z výše provedeného zhodnocení vyplývá, že na základě použití bodovací metody je nejlépe hospodařícím městem Sezimovo Ústí, které v roce 2011 čerpalo transfery v malé míře, avšak dokázalo se svými finančními prostředky rozumně nakládat. U měst Kaplice a Soběslav byla velká nevýhoda v tom, že jejich běžné výdaje byly tak vysoké, že musely být často hrazeny z jiných zdrojů, čemuž se Sezimovo Ústí bránilo mnohem úspěšněji. Východiskem by tedy pro tato dvě města mohlo být snížení běžných výdajů, např. snížením počtu zaměstnanců či dlouhodobých závazků, a snaha hradit tyto výdaje pokud možno z vlastních zdrojů. Pokud by se některému městu podařilo snížit běžné výdaje právě na základě snížení dlouhodobých závazků, došlo by k pozitivnímu ovlivnění většiny zkoumaných ukazatelů. V případě, že by dané město preferovalo finanční stabilitu, soběstačnost a samofinancování, mohlo by se město též pokusit zvýšit podíl běžných příjmů v rámci celkových příjmů, což souvisí především se zvýšením místních daní a poplatků. Tento krok však může vyvolat negativní reakce ze strany obyvatelstva.

Města by se měla vyvarovat zvyšování zadluženosti uzavřením nových dlouhodobých úvěrů. Pokud nastane situace, kdy je uzavření úvěru nevyhnutelné a potřebné, je třeba si pečlivě propočítat, zda bude město moci všechny dlouhodobé úvěry splatit. Možností snížit finanční zatížení z úvěrů je požádat v Příspěvkovém programu na financování úroků z úvěru pro předfinancování projektu o proplacení části úroků z úvěru. Pro vylepšení daňové výtěžnosti by bylo zapotřebí vytvořit nová pracovní místa a dobré podmínky pro zaměstnavatele a živnostníky. Jejich podporou by došlo k vyšší daňové výtěžnosti a peníze z těchto daní by plynuly do místního rozpočtu. Také zde by byla možnost získat finanční prostředky a to ze strukturálních fondů. Pro rozvoj cestovního ruchu a v oblasti kultury vypisuje každoročně Jihočeský kraj také plno grantů. Další možností získat prostředky jsou kapitálové příjmy. Jednalo by se o příjmy z prodeje majetku.

Pro rozvoj obcí obecně je klíčovým dokumentem strategický plán, který udává směr rozvoje obce. Zde jsou uvedeny plánované investice, jejich priority i harmonogram realizace. Tento strategický plán mají sestaveny města Kaplice a Sezimovo Ústí, a to vždy se střednědobým výhledem. Soběslav tento typ plánu netvoří s odkazem na využití jiných nástrojů (např. územního plánu). Přesto lze tomuto městu doporučit strategický plán vytvořit, a to takovým způsobem, aby se na jeho tvorbě podíleli i podnikatelé a běžní občané města, neboť díky tomu je na problematiku nahlíženo z pohledu různých zájmových skupin. Sestavením strategického plánu by se určitě usnadnilo rozhodování do čeho investovat nejdříve a co se naopak může odložit. Lépe by se pak sestavoval rozpočet a rozpočtový výhled.

Závěr

Cílem článku bylo zhodnotit hospodaření tří vybraných měst na území Jihočeského kraje České republiky a navrhnout opatření, která by vedla ke zlepšení stávajícího stavu a k jejich dalšímu rozvoji. Města byla vybrána na základě počtu obyvatel tak, aby se jejich počet ve sledovaných letech výrazně nelišil.

Po provedené finanční analýze bylo jasně patrné, že hlavní roli v úspěšném hospodaření měst nehrála schopnost čerpat dotace, ale naopak schopnost s těmito prostředky nakládat. Nejlépe hospodařícím městem se stalo město Sezimovo Ústí, které v porovnání s ostatními dvěma městy čerpalo dotace jen minimálně, ale jeho hospodaření bylo především vlivem výrazně nižších výdajů vyrovnanější. Takto postavené hospodaření by však mohlo mít i negativní dopad, jelikož omezené čerpání dotačních titulů může zbrzdit rozvoj města.

Na základě zjištěných faktů pak byla navržena nápravná opatření zaměřená především na možnosti v čerpání dotací ze strukturálních fondů v případě Sezimova Ústí a na způsoby snížení výdajů, což se týká zejména měst Kaplice a Soběslav.

Literatura

- [1] ADAMČÍK, S. *Regionální politika a management regionů, obcí a měst*. 1. vyd. Ostrava: VŠB-Technická univerzita Ostrava, 2003, 140 s. ISBN 80-7078-837-2.
- [2] BERAN, V., DLASK, P. *Management udržitelného rozvoje regionů, sídel a obcí*. 1. vyd. Praha: Academia, 2005. 330 s. ISBN 80-200-1201-X.
- [3] BLAKELY, E.J., GREEN LEIGH, N. *Planning Local Economic Development*. SAGE, 2009, 446 s. ISBN 9781412960939.
- [4] Civitas per populi Hradec Králové. *Hodnocení finanční stability v obci Kaplice. Indikátory udržitelného rozvoje na místní úrovni* [online]. 2010 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <<http://www.indikatory.eu/jihocesky/cesky-krumlov/kaplice/eco1-%E2%80%93-hodnoceni-financi-stability-v-obci-kaplice>>.
- [5] CUNNINGHAM, S., MEYER-STAMER, J. Planning or doing Local Economic Development? Problems with the Orthodox Approach to LED. *Africa Insight*, vol. 35 (4), 2005.
- [6] Český statistický úřad. *Počet obyvatel v obcích k 1. 1. 2012* [online]. 2012 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/publ/1301-12-r_2012>.
- [7] GREENWOD, D.T., HOLT, R.P.F., POWER, T.M. *Local Economic Development in the 21st Century*. M.E. Sharpe, 2010, 215 s. ISBN 9780765620941.
- [8] HALÁSEK, D., PILNÝ, J., TOMÁNEK, P. *Určování bonity obcí*. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, 2002. 130 s. ISBN 80-248-0159-0.
- [9] HOLEČKOVÁ, J. *Finanční analýza firmy*. 1. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008. 208 s. ISBN 978-80-7357-392-8.
- [10] KRAFTOVÁ, I. *Finanční analýza municipální firmy*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002. 206 s. ISBN 80-7179-778-2.
- [11] MAREK, P. a kol. *Studijní průvodce financemi podniku*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Ekopress, 2009, 634 s. ISBN 978-80-86929-49-1
- [12] MARKOVÁ, H. *Finance obcí, měst a krajů*. 1. vyd. Praha: ORAC, 2000, 192 s. ISBN 80-86199-23-1.
- [13] Ministerstvo financí ČR. *Regulace zadluženosti obcí a krajů – ukazatel dluhové služby* [online]. 2005 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/zpravy_mf_12197.html?year=2008>.
- [14] Ministerstvo financí ČR. *ÚFIS - prezentace údajů ÚSC*. [online]. 2013 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <<http://www.info.mfcr.cz/cgi-bin/ufis/iufisusc/index.pl>>.
- [15] PEKOVÁ, J. *Finance územní samosprávy: Teorie a praxe v ČR*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2011, 588 s. ISBN 978-80-7357-614-1.
- [16] PEKOVÁ, J. *Hospodaření a finance územní samosprávy*. 1. vyd. Praha: Management press, 2004, 376 s. ISBN 80-7261-086-4.
- [17] PROVAZNÍKOVÁ, R. *Financování měst, obcí a regionů: teorie a praxe*. 2 rozš. vyd. Praha: Grada, 2009, 304 s. ISBN 978-80-247-2789-9.
- [18] ROLÍNEK, L., ŘEHOŘ, P. Strategic management and measurement of competitiveness of regions on example of countries EU. *Journal of Central European Agriculture*, 2008. vol. 9 (1). p. 17-22. ISSN 1332-9049.
- [19] ŘEHOŘ, P. Strategický plán rozvoje obcí. *Auspicia*, 2010. vol. 7 (1), p. 34-37. ISSN 1214-4967.
- [20] SEDLÁČEK, J. *Finanční analýza podniku*. 2. vyd. Brno: Computer Press, 2011. 154 s. ISBN 978-80-251-3386-6.
- [21] VAŠEK, L. a kol. *Finanční účetnictví a výkaznictví*. 1. vyd. Praha: Institut certifikace účetních, 2012. 264 s. ISBN 978-80-86716-79-4.
- [22] *Zákon č. 128/2000 Sb., O obcích (obecním zřízení)*, ve znění pozdějších předpisů. [online]. 2000 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=128/2000&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>.

[23] *Zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů*, ve znění pozdějších předpisů. [online]. 2000 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=250/2000&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>.

Příspěvek byl zpracován v rámci grantu GAJU 029/11/S.